

умовах воєнного стану. Основним висновком є необхідність розробки окремого нормативного акта або внесення змін до існуючих законів для чіткого визначення меж і процедур використання сили в бойових умовах. Теоретична цінність роботи полягає в аналізі правового статусу НГУ у війні, а практична — у формуванні пропозицій для підвищення правової визначеності дій особового складу.

Курило Олег
старший викладач кафедри
управління підрозділами НГУ,
Київський інститут
Національної гвардії України

Омельченко Мирослав,
курсант 3 відділення 122 навчальної групи
факультету забезпечення державної безпеки,
Київський інститут Національної гвардії України

ЗАКОНОДАВЧІ МЕЖІ ПРИМУСУ, АНАЛІЗ ПОВНОВАЖЕНЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НГУ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

У зв'язку з введенням правового режиму воєнного стану в Україні після початку повномасштабної збройної агресії Росії у 2022 році, суттєво зросла роль Національної гвардії України (НГУ) в системі забезпечення безпеки. Це зумовило необхідність перегляду законодавчого регулювання її діяльності, особливо щодо застосування заходів примусу. Проблематика визначення меж законного примусу обумовлена дуальністю правового статусу НГУ (як правоохоронного органу в мирний час і військового формування у воєнний період), а також фрагментарністю нормативної бази.

Відповідно до положень чинного законодавства України, зокрема Закону України «Про Національну гвардію України», військовослужбовці Національної гвардії України наділені правом застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів, вогнепальної зброї, озброєння та бойової техніки. Реалізація такого права здійснюється виключно у порядку та у випадках, чітко визначених законом, а також відповідно до вимог Статуту внутрішньої служби та Статуту гарнізонної та вартової служб Збройних Сил України — під час несення внутрішньої та вартової служби. Застосування зазначених засобів насильницького впливу передбачає наявність виняткової необхідності, а також попередню спеціальну підготовку особового складу. Закон вимагає, щоб військовослужбовці періодично проходили перевірку на здатність до дій у ситуаціях, пов'язаних із застосуванням сили, та демонстрували навички надання домедичної допомоги постраждалим особам. Таким чином, у нормативному порядку забезпечується як професійна придатність військовослужбовців, так і дотримання прав людини у разі втручання в її особисту свободу. У разі фактичного застосування заходів фізичного впливу, спеціальних

засобів (крім засобів індивідуального захисту, таких як шоломи, бронежилети тощо), вогнепальної зброї, озброєння чи бойової техніки, військовослужбовець зобов'язаний дотримуватись низки важливих процедурних вимог :

1. Попередження особи або групи осіб про намір застосування таких заходів. Попередження має бути зроблене двічі, українською мовою та, за можливості, іншою зрозумілою для адресатів мовою, з використанням гучномовних пристроїв у разі звернення до великої аудиторії або з урахуванням відстані. Винятки можливі лише у випадках, коли зволікання створює реальну загрозу життю або здоров'ю особового складу, цивільного населення чи персоналу дипломатичних установ, а також у разі очевидної недоцільності або неможливості такого попередження.

2. Забезпечення в найкоротші строки надання домедичної допомоги потерпілим внаслідок застосування сили. При цьому необхідно інформувати медичні заклади про характер застосованого засобу впливу.

3. Обов'язкове інформування безпосереднього командира (начальника) про факт самостійного застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів або зброї з метою подальшого повідомлення органів прокуратури.

4. У разі настання тяжких наслідків, таких як поранення чи смерть, військовослужбовець повинен негайно подати письмову доповідь командуванню для своєчасного інформування прокурора.

З практичної точки зору, застосування заходів примусу є ключовим елементом ефективного виконання Національною гвардією функцій, пов'язаних із забезпеченням публічного порядку та безпеки громадян. Надання повноважень на використання таких заходів дозволяє військовослужбовцям оперативно та адекватно реагувати на прояви протиправної поведінки, що, у свою чергу, сприяє оперативності й рішучості їхніх дій. Крім того, нормативне визначення порядку застосування примусу слугує гарантією дотримання законності в діях особового складу та мінімізує ризики зловживань.

Законопроект № 10311 від 1 грудня 2023 року передбачає уточнення форм примусу, розширюючи їх до чотирьох категорій: фізичний вплив, спеціальні засоби, зброя і бойова техніка, озброєння повітряних суден. Водночас положення проекту потребують доопрацювання задля уникнення суперечностей між нормами (наприклад, різниця між поняттями «використання» і «застосування» заходів примусу). Ключовими принципами правомірного застосування примусу є законність, доцільність, пропорційність та ефективність. Примус можливий лише тоді, коли він прямо передбачений нормативно-правовими актами та є єдиним ефективним способом виконання завдань. Використання засобів, не передбачених законодавством, заборонено. Забезпечується належний баланс між необхідністю захисту безпеки й дотриманням прав людини, особливо щодо вразливих груп (вагітних жінок, осіб похилого віку, інвалідів, дітей), а також територій дипломатичних установ. Примус має бути попереджений оголошенням законних вимог та наданням часу на їх виконання. У разі неминучого застосування воно повинно бути обмежене лише необхідним мінімумом і припинено відразу після досягнення мети. Якщо внаслідок застосування примусу особі заподіяно шкоду, надається невідкладна допомога.

Перевищення повноважень тягне юридичну відповідальність. Рішення про застосування примусу приймається уповноваженими посадовими особами або безпосередньо військовослужбовцем у разі його індивідуальних дій. У період збройної агресії підрозділи НГУ можуть діяти за правилами ЗСУ, що додатково розширює межі їх повноважень щодо застосування зброї.

Проведений аналіз засвідчив, що чинне законодавство України, попри існуючі прогалини та недоопрацьовані положення, загалом закладає правову основу для правомірного застосування примусу військовослужбовцями НГУ у воєнний період. Законопроект № 10311 становить конструктивну спробу вдосконалення чинної нормативної бази, однак вимагає більш чіткого унормування термінів, а також узгодження з іншими галузевими актами. У подальшому доцільним є забезпечення системної нормативної гармонізації законодавства, що регламентує повноваження та порядок застосування примусу Національною гвардією України. Зокрема, необхідно розробити внутрішні відомчі акти з процедурними алгоритмами застосування примусових заходів, а також уніфікувати вимоги до підготовки військовослужбовців у частині знання правових обмежень і гарантій прав людини. Такий підхід сприятиме забезпеченню балансу між потребами національної безпеки та принципами верховенства права, що є ключовим у контексті сучасних викликів воєнного часу.

*Курило Олег,
старший викладач кафедри
управління підрозділами НГУ,
Київський інститут Національної гвардії України*

*Ясінський Володимир,
курсант факультету забезпечення державної безпеки
Київський інститут Національної гвардії України*

ПРОБЛЕМАТИКА ЗДІЙСНЕННЯ СТАБІЛІЗАЦІЙНИХ ДІЙ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

У сучасних умовах триваючої повномасштабної збройної агресії з боку російської федерації одним з актуальних питань у напрямку посилення стійкості нашої країни залишається інтеграція деокупованих територій в Україну. Цей процес безпосередньо пов'язаний із проведенням відповідних стабілізаційних заходів (дій), які спрямовані на відновлення всіх сфер життєдіяльності цих територій, відновлення функціонування органів влади, забезпечення правопорядку, повернення внутрішньо-переміщених осіб (ВПЛ), відновлення пошкодженої інфраструктури (в т.ч. критичної інфраструктури) та забезпечується відповідними суб'єктами в умовах запровадженого правового режиму воєнного стану. Одразу зазначимо, що перелік та зміст стабілізаційних заходів не є конкретно визначеним в документах і залежить від обсягів